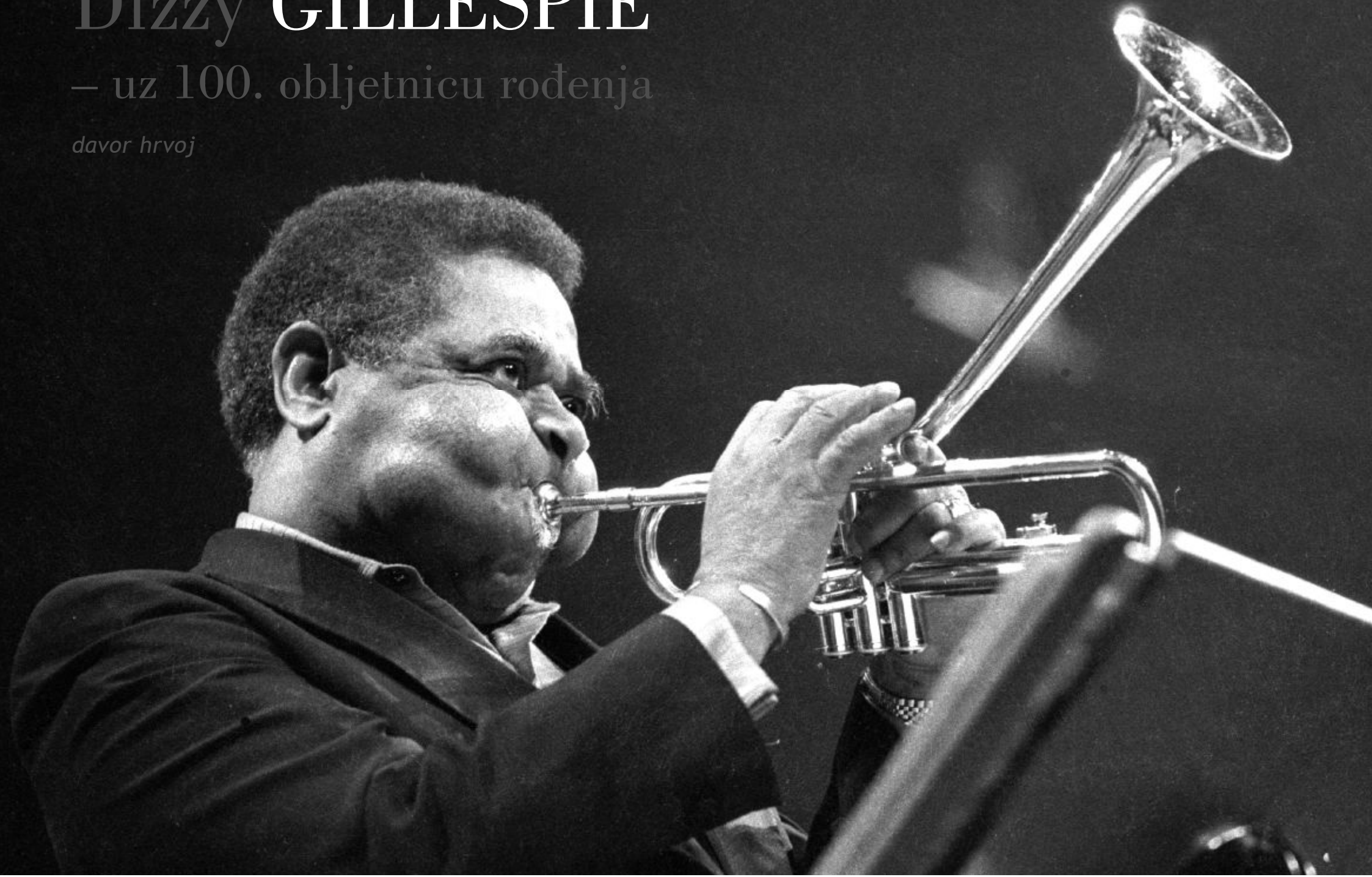


Dizzy GILLESPIE

– uz 100. obljetnicu rođenja

davor hrvoj



Ove godine jazz zajednica obilježava tri iznimno važne obljetnice: 100 godina od objavljivanja prve jazz ploče te 100. godišnjicu rođenja dvojice velikana jazz: Dizzyja Gillespiea i Theloniousa Monka - kulturnih ekscentrika koji su obilježili glazbu XX. stoljeća. Njihova je glazba vječna, aktualna i neponovljiva i nakon niza desetljeća od nastanka, njihove skladbe i model interpretacije ostaju svježije i pružaju nadahnuće novim naraštajima.

Zajedničko im je to da su obojica 1940-ih sudjelovali u stvaranju novog podžanra *jazza - bebopa*. Naime, svojim su sudjelovanjem na legendarnim *jam sessionima* u klubovima legendarne njujorške 52. ulice izravno utjecali na nastanak i razvoj spomenutog stila. Bila je to njihova reakcija na sladunjavost, disciplinu i komercijalizaciju *swing* glazbe. *Bebop* im je donio veću slobodu izražavanja i značaj individualnog pristupa. Pisali su najkompliciranije aranžmane, kombinirali najrafiniranije ritmove, svirali složenije i duže improvizacije, a izvedbe su im bile vatrenije i brže. Za razliku od profinjenog, glatkog tona *swinga*, oni su svirali oštrim, nazubljenim, ćoškastim tonom, a izvedbe su se doimale živčanima. Prigodom spomenutih *jam sessiona* često su dolazili

i glazbenici sumnjive kvalitete koji su također željeli zasvirati. Želeći ih se otarasiti Dizzy Gillespie, Thelonious Monk i ostali talentirani *jazzisti* okupljali bi se na popodnevnim probama i nastojali svoju glazbu zakomplicirati do daske. Kad bi navečer zasvirali te novitete, nitko se ne bi usudio parirati im. Bio je to jedan od elemenata koji su utjecali na nastanak *bebopa*, a njih su dvojica aktivno sudjelovali u tim “podlostima”.

Zadnji susret s Dizzyjem Gillespiejem (1917.-1993.) imao sam ujesen 1990. godine prije jednog od koncerta na turneji na kojoj je promovirao sad već legendarni album “Live at the Royal Festival Hall” njegova United Nation Orchestra. Bio je to poseban doživljaj koji mi je potvrdio spoznaju što sam ih stekao u mnogobrojnim susretima s legendarnim *jazzistima*. Naime, iako je tom je prigodom bio drukčiji nego inače. Prije je uvijek bio razgovorljiv, ekstravagantan, spreman na šalu, a tada pomalo potišten, tužan, misli su mu se miješale, a mnoge su rečenice ostajale nedovršene, u zraku. Zabrinuo sam se i zapitao se kako će tek biti te večeri na koncertu. No, dolaskom na binu pred orkestar Dizzy se u potpunosti promijenio, doimao se kao u najboljim danima - ni traga neraspoloženju, umoru ili letargiji, a svojom je osobnošću začarao i suradnike i publiku. Svjedočio sam tome i u drugim prigodama; karakteristično je to za velike *jazz* glazbenike, ali Dizzy je bio doista posebna osoba i glazbenik: pokretač, vođa, inicijator - do zadnjeg daha. Bio je to briljantan koncert.

Pozitivne vibracije

Svakom, pa i površnom poznavatelju *jazza* lice se ozari smiješkom na samo spominjanje imena Dizzyja Gillespieja. Za njega su iznimno važni bili smisao za humor i obraćanje publici. Osjećao je da mnogi *jazz* glazbenici griješe što ne komuniciraju s publikom i riječima, osim glazbom. Bio je svjestan toga da mnogi u publici tada možda prvi put slušaju *jazz* i potrebno ih je "uvesti" u glazbu.

Bio je najotkačeniji *jazzist*, duhovit i spreman na svakojake nestašluke, što nikad nije umanjivalo ozbiljnost njegovih izvedbi. Jeste i ga gledali u Muppet Showu kako gol do pojasa svira konge i pjeva...? Ludo - zabavno - atraktivno! Uvijek je širio pozitivne vibracije, poticao suradnike, pronalazio nadarene glazbenike i pomagao im da se osamostale. Kako bi samo kretao dok bi dirigirao orkestrom! To je publici bio poticaj za dobro raspoloženje, a glazbenicima znak za akciju. Dizzy je, također, bio osebujan pjevač, ali i sjajan plesač. Jednom je svirao na plesnom natjecanju. Dok je orkestar svirao, zgrabio je Ellu Fitzgerald i doveo ju na podij. Nastupili su na plesnom natjecanju i pobijedili.

Duhovit je bio na pozornici, ali u svakodnevnom životu. O tome mi uvijek pričaju njegovi suradnici i prijatelji. Jedan od njih je bubnjar Ignacio Berroa, koji je jednom prigodom rekao: "*Jednom, dok smo bili u zrakoplovnoj luci, najavili su ukrcavanje u zrakoplov. Zamolili su da se prvi ukrcaju putnici s malom djecom i invalidi. Čim je Dizzy čuo da spominju putnike s malom djecom, a ja sam stajao kraj njega, kleknuo je, uhvatio me za ruku i stao u red. Takav je bio Dizzy, zato su ga tako zvali.*"

Svinuta truba

Dizzy Gillespie je bio jednim od začetnika i najznačajnijih predstavnika *bebopa*. Sredinom 1940-ih s legendarnim je altsaksofonikom Charliejem Parkerom proveo revoluciju u *jazzu*. *Bebop* koji su razvili kao reakciju na tadašnje konvencije u *jazz* glazbi, a koji isprva zbog svojih ekstravagantnih ideja nije bio prihvaćen, danas je najrašireniji podžanr *jazza*, a njihova je glazba još uvijek suvremena i živa.

Za njega su govorili da svira prkosnu vrstu *jazza*. Osim po svim karakterističnim simbolima *bebopa*, bio je jedinstven i po svojoj trubi kojoj je prednji kraj bio svinut prema gore. Jednom je na stolcu na pozornici ostavio trubu na koju je netko iz orkestra nehotice sjeo i iskrivio je. No, Dizzy je ipak pokušao svirati na njoj i uočio da ima dobar zvuk i da bolje može čuti ono što odsvira. Poslije je po narudžbi dao napraviti svinutu trubu koja je postala njegovim zaštitnim znakom.

Bio je svestran glazbenik; bravurozan trubač, skladatelj, nježan u baladama i vatren u brzim tempima, autor niza *jazz* standarda, suradnik brojnih legendarnih *jazzista*, vođa malih sastava i *big bandova*... U njegovu *big bandu*, svirale su zvijezde *jazza* poput Quincyja Jonesa, Leea Morgana, Luckyja Thompsona, Ala Greya, Melbe Liston, Phila Woodsa, Billyja Mitchella, Bennyja Golsona, Wyntona Kellyja, J. J. Johnsona i drugih. Njegov doprinos razvoju *big band* glazbe kritičari uspoređuju s onim što ga je Orson Welles filmom "Građanin Kane" dao filmskoj umjetnosti.

Nerijetko je surađivao i s drugim *jazz* orkestrima i glazbenicima diljem svijeta, među ostalima i hrvatskim. Primjerice, Jimmy Stanić je kao

kontrabasist 1956. na koncertu Dizzyja Gilliespieja u Zagrebu uspješno zamijenio kontrabasista Nelsona Boyda, na Monterey Jazz Festivalu s njim je svirao Boško Petrović, a Gillespie je na istom festivalu, kao solist uz orkestar Dona Ellisa, zajedno s altsaksofonistom Jamesom Moodyjem, svirao Prohaskine skladbe “Intima” i “Opsesija”. Prisjećajući se tog koncerta Prohaska mi je rekao: *“Dizzyju sam morao posebno transponirati niže jer je on to čitao na neki čudan način, sa svojom trubom in C. Rekao mi je da mu prije odbrojim, pa sam mu brojao osam taktova unaprijed i dao mu znak, ali odsvirao je takva sola da sam pal u nesvest.”*

Kao jednom od najpopularnijih *jazzista*, glazbeni producent Norman Granz ponudio mu je mjesto u tada slavnom *all stars* sastavu Jazz at the Philharmonic, ali i prigode za snimanja albuma. Tako je samo 1954. i 1955. godine snimio sedamnaest albuma u raznim kombinacijama, a plodne su bile i godine koje su slijedile. Iako su snimani na principu *jam sessiona*, neki od tih albuma postali su kulturnim *jazz* ostvarenjima. Ostvario ih je u *all stars* postavama sa Sonnyjem Rollinsom, Sonnyjem Stittom, Stanom Getzom, Oscarom Petersonom, Maxom Roachom, Rayom Brownom, Royom Eldridgeom i drugima.

Strastveni afro-kuban

Njegova je glazba bila univerzalna a sastavi međunarodni. Imao je urođen osjećaj za ritam, nešto slično onome što možemo vidjeti kod kubanskih ili drugih latinoameričkih glazbenika koji, osim svirkom, pažnju plijene i svojim plesom. Boreći se protiv ograničenja i podjela na stilove, u svoj je

jazz jezik inkorporirao elemente kubanske, afričke i karipske glazbe. Za afro-cuban počeo se zanimati još krajem 1930-ih kad je u orkestru Caba Callowaya svirao i prijateljevao s kubanskim trubačem Mariom Bauzom. Posebice je uspješnu suradnju ostvario s latino-američkim glazbenicima, počevši od 1946. godine kada je u svoj *big band* pozvao kubanskog konga bubnjara i udaraljkaša Luciana Poza Gonzáleza poznatijeg kao Chana Poza, pa do kraja karijere tijekom koje je pomogao brojnim kubanskim glazbenicima od kojih su mnogi postali *jazzisti* svjetskoga glasa. Neki od glazbenika koje je otkrio i kojima je bio mentorom svirali su u njegovom United Nation Orkestru, glazbenoj reprezentaciji sjeverne i južne Amerike koju je utemeljio 1988. godine. Osim sjeverno-američkih *jazzista* u sastavu su svirali glazbenici iz Kube, Brazila, Paname, Puerto Rica i Dominikanske Republike. Svirajući diljem svijeta s tim je sastavom objedinjavao različite kulturne i glazbene utjecaje održavajući *jazz* vitalnom glazbenom formom.

Sâm pogled na virtuozne glazbenike koji su svirali u tom *all stars* sastavu izaziva divljenje i strahopoštovanje. To su bili trombonisti Slide Hampton i Steve Turre, koji je svirao i atraktivna sola na morskim školjkama, saksofonist i flautist James Moody, njegov najdugovječniji suradnik, koji je i pjevao, duhoviti i virtuozni saksofonist i klarinetist Paquito D'Rivera, trubači Claudio Roditi, te Arturo Sandoval koji je dosizao neslućene visine i poigravao se klasičnom glazbom, Dizzyjeva “beba”, klavirist Danilo Perez, udaraljkaši Giovanni Hidalgo i Airto Moreira, pjevačica Flora Purim, bubnjar Ignacio Berroa i drugi. Na programu su bile uglavnom Gillespiejeve skladbe.

Djelomična snimka koncerta tog sastava održanog 1989. godine u londonskom Royal Albert Hallu objavljena je na danas već kulturnim CD-u i DVD-u. No, osim što traje dvadesetak minuta duže, kao i uvijek kada je riječ o Dizzyju Gillespieju, DVD izdanje je zahvalnije jer njega i njegov *show* treba i vidjeti kako bi bolje osjetili njegovu narav, duh, pozitivnu energiju. Treba vidjeti kako pokretima proživljava glazbu koja prožima cijelo njegovo tijelo, kako prirodno i gotovo nezamjetno, a sugestivno i autoritativno vodi sastav uživajući u glazbi i suradnji sa sjajnim glazbenicima. Oni koji nikad nisu bili na njegovu koncertu, gledajući ovaj DVD osjetit će tu atmosferu, bolje se upoznati s velikanom *jazza* i bolje razumjeti odakle dolazi ta strast koju glazbenici i ljubitelji osjećaju prema *jazz* glazbi.

Glazbeni sinovi

Dizzy Gillespie ostat će zapamćen i kao jedan od važnijih *jazz* autora čije su skladbe, od kojih je neke napisao u suradnji s drugim poznatim glazbenicima, postale *jazz* standardima. Među ostalima to su: “Salt Peanuts”, “Groovin' High”, “Woody'n You”, “Kush”, “Dizzy Atmosphere”, “Bebop”, “Manteca”, “Birk's Works”, “A Night in Tunisia”, “Swing Low, Sweet Cadillac”, “Blue 'N' Boogie”, “Con Alma” i “Tanga”.

Također, nakon njegove smrti djeluju sastavi koji nastavljaju njegovo djelo - United Nation Orchestra nastavio je voditi Paquito D'Rivera, Dizzy Gillespie All-Star Big Band u kojem sviraju vodeći glazbenici novog

naraštaja: Antonio Hart, Randy Brecker, Claudio Roditi, Roy Hargrove... Tako će biti i nadalje jer Dizzy je bio velikodušna osoba i poput mnogih velikana *jazza*, otkrivao je nadarene glazbenike, pozivao ih u svoje sastave i promovirao, omogućio im da se uključe na svjetsku *jazz* scenu. Izgradio je mrežu glazbenika koji su se okupljali oko njega i poslije postali njegovi sljedbenici. To su sve danas ugledni *jazzisti*, među ostalima Arturo Sandoval, Paquito D'Rivera, Ignacio Berroa, Gonzalo Rubalcaba, Jon Faddis i Danilo Perez.

Kubanski trubač Artur Sandoval, jedan od Dizovih najvažnijih glazbenih sinova, ujedno jedan od najznačajnijih *jazz* glazbenika današnjice albuma “Dear Diz (Every Day I Think of You)” posvetio je Dizzyju Gillespieu, sjećanju na njegovo stvaralaštvo, njihovo prijateljstvo i zajedničke glazbene pustolovine. “*Strast koja me obuzela pri snimanju albuma odraz je moje ljubavi prema Dizzyju Gillespieu - humoru tog ljubitelja cigara, njegovom neobuzdanom geniju, njegovoj dubokoj humanosti*”, rekao je. “*Nadam se da kroz moje interpretacije možete proniknuti u ljepotu njegove duše*”. Njegova zaljubljenost Dizzyjevom glazbom i *jazzom* bila je toliko velika da je konačno 1989. godine odlučio emigrirati u SAD kako bi ostvario glazbenu slobodu i mogao svirati *jazz* s njim. Za tu odluku bila je ključna poruka Dizzyja Gillespiea koju je, oduševljen njegovim izvedbama, uputio ju Sandovalu, a redatelj Joseph Sargent prenio ju u igranom filmu “For Love or Country - The Arturo Sandoval Story” s Andyjem Garciom u ulozi Sandovala: “*To što sviraš ne pripada tebi - pripada čitavom svijetu.*”